

Ordforklaringer

A

- Affasning: Skrå afhøvling eller afskæring af et kant eller et hjørne.
- Anverfer: Vindueskrog, som vinduesrammerne lukkes i med.
- Akrylplastmaling: Vandig maling med dispergeret acryl som bindemiddel.
- Alkydoliemaling: Maling med kunstharpiks = alkyd og en tørrende olie som bindemiddel.
- Art nouveau: Arkitektonisk stilperiode ca 1890 - ca. 1915. Kaldes også for "Jugend" eller "Skønvirke"
- Asfaltpap: Sort tagpap.

B

- Base: Det lidt bredere og detaljerede fodstykke til en søjle. Kaldes også basis.
- Barokken, barok: Arkitektonisk stilperiode fra ca. 1650 – ca. 1740.
- Bedre Byggeskik: Fortrinsvis muret byggeri i Danmark opført mellem 1918 og 1935, inspireret af "Landsforeningen for Bedre Byggeskik". Kaldes også for "muremesterhuse".
- Behugning: Overfladekarakteren på natursten, udført i hånden med stenhuggerværktøj.
- Berappet/berapning: Tyndt, udglattet mørtellag på blank mur. Jævnes yderligere med en våd kost.
- Bindbjælke: Loftbjælke, der går på tværs af huset fra langside til langside, op "binder" de to modstående stolper sammen, bl.a. gennem de karakteristiske gennemstukne tappe. Disse ses stikke ud i facaden.
- Bindingsværk: Bygningskonstruktion af tømmer, der fortrinsvis er tappet sammen i et system af stolper, løsholter, fodrem og tagrem/toprem. Bindingsværk kan være udmuret med mursten, lersten, lerklining på et fletværk af vidjer (tynde grene) eller bræddebeklædt.
- Bindingværkstavl: De murede felter mellem bindingsværkstømmeret. Kan være lerklinede på pileflettede vidjer, opmuret af ubrændte lersten eller af brændte mursten.
- Bjælke: Vandret tømmer, der ligger på tværs af husets længderetning. Loftbjælkerne bærer loftet og gulvbjælkerne bærer gulvet.
- Black Warnish: Stenkulstjære, et meget sort, flydende biprodukt ved fremstillingen af bygas fra stenkul.
- Blank mur: Teglstens(murstens)mur med synlige mur, uden et dækkende pudslag eller anden overfladebehandling.
- Blyhvidt: Et hvidt, blyholdigt pigment (tørfarve) især brugt i linoliemaling idet blystofferne fremmer linoiens hærdning.
- Blymønje: Et rødorange, blyholdigt pigment (tørfarve) især brugt som rustbeskyttelse på jern, da blymønjen er ret tæt og elektrokemisk neutral.
- Blysprosse: Adskillelser mellem glaserne i et vindue, udført af særlige blyprofiler. Blysprosserne sikres ofte yderligere med udvendigt påsømmede, tynde rundjern, kaldet vindjern.
- Blænding: En flad, plan fordybning i murværk. Kan være anvendt både æstetisk og for at spare mursten.
- Brandkam: Den del af en brandmur mellem to bygninger, der stikker op over taget.
- Brandstage: 1) Lang træstang, placeret øverst på husets gavlspejls, fortrinsvis til pynt. Kendes især fra Bornholm og Sønderjylland. Kaldes også for *husbrand*. 2) En lang stage med en smedet kombineret krog og spids af jern i enden. Her sidder også en jernring, hvortil der er fastgjort et tov. Denne "løse" brandstage bruges som brandredskab ved en eventuel brand i et stråtag, dels til at rive stråtaget ned med og til at rive de nedfaldne, brændende strå, væk fra huset. Brandstagen skal hænge under tagskægget eller i selve porten på en stråtækket bondegård. Derved forhindrer den, ligesom brandstagen på gavlen, ifølge traditionen, at der går ild i husene.
- Brystningshøjde: Højden på det stykke mur (brystningen), der spænder mellem vinduets underkant og gulvet.
- Bræddeforskalling: Opbygning af forskallingsbrædder, hvori man støber betonsokler, -mure eller udkragede balkoner. Kan også være et underlag af brædder for rørvæv og puds i et pudset loft eller en pudset væg.
- Brændte fuger: Profileret fuge i murværk, udført og glattet med et "brændejern", der forinden er varmet op.
- BS-standard: Betegnelsen for et byggematerials brandmodstandsevne. BS = Brandsikker. BD = Branddrøj, efterfulgt af et tal, der angiver det antal minutter materialet skal kunne modstå gennembrænding.
- Bundfals: Den vandrette fals (retvinklet indsnit) i bundstykket/bundkarmen på en vindues- eller dørkarm, og som vinduesrammen eller dørbladet står an imod.

C

- Cementholdig mørtel: Mørtel indeholdende Portlandcement.
- Cottasandsten: Tysk sandsten fra et brud, ikke langt fra Dresden.
- Cylinderglas: Mundblæst rudeglas, fremstillet ved at blæse en 1 m lang cylinder, klippe denne op på langs og rette glasstykket ud til en plan flade.

D

- Dampspærre: Folie af plastik el.lign. der anbringes i en ydervægs, gulv- eller loftkonstruktion i et forsøg på at forhindre vanddampholdig luft fra husets rum i at trænge ud i de koldere konstruktioner.
- Damptæt maling: Tæt maling, der ikke tillader fugt i form af vanddamp i at passere. Uheldig at anvende på træ, hvor fugten uvægerligt vil trænge ind bag malingen.
- Depotimprægnering: Et imprægnerende (råd-og svamp-hindrende) stof, anbragt i konstruktionen, så det først virker, hvis der af én eller anden grund kommer meget fugt til stede. Ellers er imprægneringen uvirksom.
- Diffusionsåbent: Det modsatte af damptæt, se dette.
- Dok: Lodretstående tømmerstykke mellem fodremmen og den vandrette *løsholt* i en bindingsværkskonstruktion.
- DS: Dansk Standard.
- DIN-standard: Deutsche Industrie Norme. Tysk standard for bl.a. byggematerialer. I Danmark hedder det samme DS = Dansk Standard.
- Dækliste/dækbrædt: Bræt eller liste, der placeres, så den dækker over en samling mellem to brædder, f.eks. brædder med lister eller dækbrædder på vindskeder.

E

- Elektrodesvejsning: Sammensvejsning (plastisk sammensmeltning) af to stykker jern, hvor en fosforbelagt svejseelektrode leverer smeltevarmen.
- Elektrogalvanisering: Belægning af jern med et tyndt lag beskyttende zink, udfældet ved elektrolyse, med zinken som anode og jernet som katode.
- Essesmedning: Smedning af jern, hvor dette opvarmes i en esse og bearbejdes med smedeværktøj.
- Essesvejsning: Plastisk sammensmeltning med ambolt og hammer af det esseopvarmede jern.

F

- Facadetegning: Projekttegning eller opmåling af langsiderne eller gavlene, evt. på samme tegning, af en bygning. Tegnes oftest i mål 1: 50 eller 1:100.
- Fals: Retvinklet indsnit i karmene på et vindue eller en dør, som vinduesrammen eller dørbladet står an imod.
- Fals: Samling af to zink- eller kobberplader ved ombukning. På langs af pladelængden står falsen lodret op (lodrette false). De tværgående false lægges ned langs taget (liggende false).
- Falsede: Ombukkede kobber- eller zinkplader i et tyndpladetag.
- Falstagsten: Tagsten med et negativt indsnit, en fals, i side og top, der passer med en positiv vulst i den næste tagsten, der lægges.
- Fer eller fjeder: Smalt fremspringende stykke træ på langs af et *pløjet* bræt. På brættets modsatte kant vil der være en tilsvarende langsgående rille, en *not*.
- Filtsning: Efterbehandling af en pudset flade med et træbrædt overtrukket med filt. Filtsningen gør overfladen helt jævn og sammenhængende
- Flammeafbrænding: Afrensning af gammel maling med en gasbrænder med en flamme. Dette må på det bestemteste frarådes, da ilden kan antænde tjæret værk og andre fintforstøvede materialer i ældre huse.
- Flammering: En revledør eller -port (se denne) pålagt en beklædning af profilerede brædder, anbragt på skrå og skåret sammen i et rudemønster, kvadrater, zig-zag eller sparrer (omvendte V-er).
- Floatglass-ruder: Helt plant, industrielt fremstillet og perfekt rudeglas, opnået ved at lade den flydende glasmasse hærde på flydende zink.
- Flunke: De lodrette sider på en kvist.
- Flækruder: Vinduesruder, der har en enkelt revne, men ikke er smadrede.
- Fodrem/fodtømmer: Den vandrette tømmerstok, som bindingsstolperne er rejst på. På Sjælland og Lolland-Falster er bindingsværket ofte uden fodrem.
- Forbanter: System som murstenene i en mur anbringes efter, så de lodrette fuger ikke ligger over hinanden
- Fordakning: En lille, smalt "tag" anbragt over et vindue eller en yderdør. Fordakningen bæres af to konsoller (indmurede, profilerede bæresten) og kan have en trekantet, buet eller flad overside.
- Formaldehyd: Konserveringsmiddel i bl.a. plastikmaling.
- Formsten: Mursten, der ikke er firkantede, men har en særlig geometrisk form. Rigt dekorerede teglsten

kaldes for *Terracotta* (se denne).

- Forskalling: Opbygning af en bræddeforskalling, hvori man støber sokler, stolper, -vægge eller udkragede balkoner i beton.
- Forskelling: Udvendig tætning/lukning af fugerne mellem tagstenene i et tegtag. Denne anvendes f.eks. hvor man ikke kan komme til at understryge (tætte) tegltaget indefra på grund af et udnyttet tagrum.
- Fortætte: Vanddamp, der ved afkøling går fra luftform til væskeform = vand.
- Forvitring: Nedbrydning, der kan være naturlig, på grund af materialets ældning eller forceret på grund af faktorer, der forstærker nedbrydningen
- Frontkvist/Frontespice: En stor eller lille trekant eller buet gavl, anbragt over den gennemgående gesims på en bygnings hovedparti eller sidefløje/risalitter.
- Fuge: Mellemrum mellem murstenene i murværk eller tilsvarende mellem natursten i en facade. Fugen består her af kalkmørtel. Den vandrette fuge kaldes for lejefugen og den lodrette for studsfugen.
- Fugtvandring: Vanddamp eller frit vands vandring i et porøst materiale
- Fungicider: Stoffer, der hæmmer trænedbrydende svampes udvikling
- Funktionalisme: Arkitektonisk stilperiode ca. 1930 – ca. 1960
- Fyldingsdør: En dør bestående af ramstykker af træ med én eller flere plane eller profilerede fyldninger/fyldinger i mellemrummet. Kan også hedde fyldningsdør.
- Fyring: Reparation på en sandsten, hvor der påsættes en lille eller stor ”lap” af et stykke nyt sandsten, der fylder det skadede område ud.
- Fæhår: Kohår.

G

- Gasfyld: Isolerende luftart i energi-termoruder
- Gavlkvist: Bred kvist i murflugten på en bygnings facade, oftest over midten. Gavlkvisten afbryder i modsætning til frontkvisten facadens gesims.
- Gehring (skåret på -): Skrå samling på 45 grader
- Geisfuss: Skarp V-formet grube i træ, bl.a. i bindingsværk eller vindueskarme. Udføres med et kraftigt V-formet stemmejern, der ligner en ”gedefod”
- Gennemstukket bjælke: Bjælkehoved i et bindingsværkshus, forsynet med en tap (aflang indsnævring), der er ført igennem et udhugget taphul i en stolpe, således at bjælkens tap rager ud og kan sikres med to tværdyvlere af træ.
- Gesims: Vandret, kraftigt profileret bånd, oftest anbragt øverst på en facade, lige under taget. Gesimsen er ofte muret og pudset (trukket), men kan også være af sandsten eller af træ.
- Glammet samling: Tømmer, der er skåret halvt i halvt med stolperne. Kaldes også for en kæmmet eller skrammet samling, eller for at glamme, kæmme eller skramme.
- Grat: Skæringslinien mellem to tagflader, der danner en udadgående kant eller ryg.

H

- Halvstaf: Halvcirkulær profilering på f.eks. vinduer. Se også *kvartstaf*
- Halvsvingstrappe: Trappe, der svinger 360 grader.
- Halvvalm: Tagets gavlafslutning knækker nedad, midt på gavltrekanten.
- Helvalm: Tagets gavlafslutning dækker hele gavltrekanten
- Helsingborg sandsten: Rødlig sandsten fra Helsingborg i Sverige.
- Historicisme: Arkitektonisk stilperiode fra ca. 1850 – ca. 1930
- Hjørnebrædder: Brædder, der dækker over og forstærker hjørnerne på en bræddebeklædt bygning
- Hulkehl: Se kehl.
- Husbrand: Lang træstang, placeret øverst på gavlspidsen, fortrinsvis til pynt. Kendes især fra Bornholm og Sønderjylland. Kaldes også for *brandstage*
- Hvidtekalk: Blanding af læsket kalk og vand, der anvendes til at kalke eller hvidte både facader og indvendige vægge. Hvidtekalk kan farves med pigmenter, og kaldes nu for kalkfarve.
- Hydraulisk (kalk)mørtel: En kalkmørtel, indeholdende eller tilsat lerminerale, der får mørtelen (en blanding af læsket kalk og sand) til at hærde ved hjælp af vand i stedet for kuldioxid. Mørtel uden hydraulisk tilslag kaldes *kalkmørtel* eller *luftkalkmørtel*, da denne hærder ved hjælp af luftens kuldioxid.
- Hæmatit: Et rødbrunt pigment til maling, fremstillet af ren jernilte (rust). Anvendes især til rustbehandling af jern.
- Hængselsstifter: Små jernstifter, der sikrer indstukne hængsler i døre eller skabslåger.
- Hærdning: Et stof går fra flydende til fast form, f.eks. den flydende linoliemaling, der hærder til en fast malingsfilm.
- Højremshus: Bindingsværkshus med to rækker indvendige stolper, der bærer to højtsiddende remme, der igen bærer taget. Anvendes især i lader og stalde.

I

- Inddækning (tag-): Tætning af samlinger mellem bygningsdele, ofte udført af zink, bly eller mørtel.
- Indgratet: Indfældet i en ofte underskåret grat (grube).

J

- Jernbeton: Blanding af Portlandcement, grus og skærver, støbt i en forskalling af brædder og armeret med et gitterværk af jern, der er fuldstændigt indstøbt. Jernbeton kan derfor klare ret store spænd uden at brække.
- Jernmønje: Rusthindrende linoliemaling med hæmatit (se denne) som pigment.
- Juramørtel: Hydraulisk kalkmørtel af et bestemt fabrikat.

K

- Kalk: Et ret upræcist udtryk for tre meget forskellige materialer. 1) Råmaterialet kridtsten, kalk, kalksten, i virkeligheden *calciumcarbonat* (CaCO_3), der anvendes til at brænde ”kalk” af. 2) Den brændte og læskede (vandpåfyldte) kridtsten. Bør i stedet kaldes *læsket kalk*, *luftkalk* eller *calciumhydroxid* ($\text{Ca}(\text{OH})_2$). 3) Blanding af læsket kalk og vand, der anvendes til at overfladebehandle murværk med. Bør i stedet kaldes *hvidtekalk* - eller *kalkfarve*, hvis der er blandet farvepigmenter i.
- Kalkfarver: Hvidtekalk, indfarvet med kalkægte pigmenter
- Kalkcementmørtel/KC-mørtel: Mørtel bestående af læsket kalk, Portlandcement, grus og vand.
- Kalkkaseinfarve: Maling bestående af hvidtekalk eller kalkfarve iblandet kasein, d.v.s. mælkens ostestof, enten i form af tørkasein, kærnemælk, skummetmælk eller kvark. Denne maling binder bedre en hvidtekalk på træ, men ikke på murværk.
- Kalkmørtel: Mørtel bestående af læsket kalk og sand/grus, uden iblanding af Portlandcement el.lign. Hvis tilslagsmaterialet er vasket strandsand kaldes mørtelen for *strandmørtel*, der er grålig, er der anvendt bakkegrus, kaldes den for *bakkemørtel*, der er gulligbrun.
- Kapillareffekt: Vands transport fra små til store porer i et porøst materiale.
- Kapitæl: Hoved på en søjle eller en pilaster.
- Karnis: S-formet profilering f.eks. på vinduesrammer, -karme og lodposte, eller på dørindfatninger.
- Kehl: 1) Indadgående hjørne mellem to tagflader. 2) Hul, konkav, indadgående halvrand profil/fure på et vindue eller en indfatning. 3) Kehl bruges fejlagtigt i snedkerfaget i stedet for fagtermen ”profil/profilering”. For eksempel: Kehlemaskine = profileringsmaskine. Kontrakehlet = kontraprofileret. Kehlhøvl = profilhøvl.
- Kinnekullekalksten: Kalksten fra Kinnekulle i Sverige.
- Kitfals: Retvinklet indsnit i ramstykke eller sprosserne på en vinduesramme, hvori rudeglasset lægges og tætnes med kit (linolie og kridt).
- Kitfas: Den skrå afskårne kant op mod vinduesrudernes udvendige side, der udgøres af selve kittet.
- Kitlampe: Varmelampe med infrarødt lys, der via en koncentreret varmestråling kun varmer kittet på en vinduesramme op, og derved blødgør denne.
- Klassicisme: Arkitektonisk stilperiode fra ca. 1770 – ca. 1850
- Klimaskærm: En bygnings udvendige sider: Tag, facader, sokkel og gulv.
- Klining/klinede tavler på bindingsværk: Opkastning af specialblandet ler på en flettet eller tætsiddende armering af trævidjer (tynde grene) eller træpinde.
- Koblede (vindues)rammer: Dobbelttrudesystem bestående af to sammenkoblede vinduesrammer, hver med eet lag glas. Rammerne kan skilles ad ved pudsning.
- Kondemnabel: Bygning, der ikke er egnet til menneskebolig.
- Konsol: Fremspring af natursten eller murværk på en facade eller en væg, beregnet til at bære en overligger, en træstolpe eller et muret vælv. Konsollen er ofte dekoreret og profileret.
- Konsolidere (træværk): Gøre hårdt og vandafvisende igen.
- Kontaktkorrosion: Elektrokemisk tæring/korrosion af et metal, forårsaget af kontakt, gennem en væske (elektrolyt), hvorved der vandrer ioner fra det metal, der ligger højere i spændingsrækken til det lavere liggende.
- Kop: Mursten, der ligger på tværs i murværket, og som man derfor kun kan se endefladen af i overfladen. Der kan forekomme rene kopskifter i murværk. De langsgående mursten kaldes for *løbere* – tilsvarende findes *løberskifter*. En kop kan også være en halv, overhugget mursten.
- Kordonbånd/kordongesims: Vandret, profileret bånd af natursten eller mursten på en facade, der for det meste opdeler facaden i en underfacade og en overfacade. Kordonbåndet ligger ofte ud for bjælkelaget ved første sal.
- Kronglas: Vinduesglas fremstillet siden middelalderen ved at blæse en ballon/pære, åbne denne i enden og slynge og dreje glasmassen ud til en 1-1,5 meter stor skive.

- Krympning: Samling af jern med jern, hvor det udnyttes at jern svinder/krymper ved afkøling, efter udsmedningen.
- Kulekalk: Læsket kalk, der er langtidslagret i flere år i en nedgravet, og derfor frostfri, ”kalkkule” i jorden.
- Kulekalkmørtel: Kulekalk blandet med sand/grus i forholdet 1:3.
- Kunstgummimaling: Maling med kunstkautchuk som bindemiddel.
- Kvader: Enten en ægte, synlig tilhugget stenblok af natursten i en facade, eller en efterligning, udført af puds eller cementpuds.
- Kvaderpuds: Imitererede stenkvadere udført i puds v.h.a. forskellige håndværksteknikker, dels trækning med skabelon dels reliefaftryk efter våde trælistes. Kvaderpuds efterligner også naturstenenes overfladebearbejdning gennem forskellige teknikker.
- Kwartstaf: Plattysk for ”kvarstaf”, en rund fas, med form som en kvart rundstok. Se *halvstaf*
- Kvarsvingstrappe: Trappe, der svinger 90 grader. Halvsvingstrappe: Trappe, der svinger 360 grader.
- Kvist: Tagopbygning med et selvstændigt tag og sider samt et vindue eller en luge. Sidevæggene kaldes for *flunker*. Kvistenes tagform er afgørende for kvisttype og navn: Heltagskvist/tagkvist, pultkvist og taskekvis. Dertil kommer tagkæskvist samt frontkvist.
- k-værdi: Et byggematerialers varmetabskoefficient. Er siden 1990 ændret til U-værdi.

L

- Lasker: Træsamlings eller forstærkning, evt. også på smedejern eller støbejern, der fastholdes af to pånitte, flade stykker, lasker, hen over samlingen
- Lavemissionsbelægning: Belægning på rudeglas af en meget tynd og derfor ”usynlig” metalhinde, der tillader den langbølgede varmestråling fra sollyset at trænge gennem ruden, men formindsker den kortbølgede varmestråling fra rummet i at gå ud igen.
- Limfarve: Fortrinsvis indvendig væg- eller loftmaling, fremstillet af en vandig lim, f.eks. celluloselim, kaseinlim, kogte alger etc., iblandet farvepigmenter.
- Linolie: Naturlig planteolie fremstillet ved presning af hørfrø fra olieørplanten. Man skelner mellem koldpresning og varmpresning af linolie, hvor det første giver den bedste kvalitet.
- Linoliefernis: Kogt linolie.
- Linoliemaling: Maling til indendørs og udendørs brug på træværk, fremstillet af kogt (eller rå) linolie, revet (iblandet og godt sammenrevet) med farvepigmenter.
- Lisen: Flad, rektangulær, lodret murpille fra sokkel til gesims, uden base eller kapitæl. En *hjørnelisen* går omkring et hushjørne. *Ørelisener* har små, flade udkragede afslutninger/kapitæler for oven, der minder svagt om ”ører”.
- Luftkalk/luftmørtel: En ren kalkmørtel (læsket kalk og sand), uden tilsætning af cement eller hydraulisk kalk. Hærder ved hjælp af luftens kuldioxid. Derfor navnet luftkalk – i modsætning til hydraulisk kalkmørtel, der hærder ved hjælp af vand.
- Luse ud: Reparation på træmner, hvor der tilpasses og pålimes et stykke nyt træ i kanten eller fladen.
- Lysning: Muråbning til en dør eller et vindue, h.h.v. dørlysning og vindueslysning
- Lysningspaneler: Malet træbeklædning i de skrå vindueslysninger, ind mod rummene.
- Løber: Langsgående mursten i facademurværk. Modsat *kop*, der ligger på tværs.

M

- MAL-kodning: Dansk mærkning af malerverer efter deres arbejdsmiljømæssige egenskaber i forhold til hudkontakt og indånding af dampe (afduftning).
- Manzardtag: Knækket tagflade, hvor den nederste, lave del af tagfladen er næsten lodretstående og den øverste del at taget har en lavere hældning. Manzardtaget sikrer en bedre udnyttelse af tagrummet end med et almindeligt saddeltag.
- Membran: Folie.
- Metalvandnæse: Vandnæse/drypnæse af zink-, aluminium eller jernplade. På vinduer i ældre huse virker metalvandnæser langs ruderne meget dominerende og skæmmende.
- Murkronen: Toppen af en facademur, hvorpå bjælkerne og spærene hviler.
- Murpiller: De lodrette murstykker mellem en facades vinduer eller døre.
- Mycelier: En trænedbrydende svamps ”rødder”.
- Mønning: Afslutningen af et stråtag i tagryggen, enten med halm, fastholdt af hønsenet eller krydsende træstykker (kragetræer/kragtræer) eller med lange græstørv.

N

- Nacht: Den lodrette, loddede eller falsede (ombukkede) og loddede samling på et nedløbsrør.
- Nagle/trænagle: Rund træpløk, der sikrer tappen i taphullet i bindingsværk, når den slås i det

tværgående *naglehul* eller *anboring*.

- Nexø sandsten: Grårosa sandsten fra Nexø på Bornholm.
- Nitning: Samling af jern eller træ med metalnagler, der nittes/vejnes i begge ender.
- Not: En lang høvlet tynd fure i et stykke træ, f.eks. i gulvbrædder. Passer sammen med den modstående kants fer/fjeder.

O

- Obernkirchen sandsten: Sandsten fra Hannover-egnen i Tyskland
- Offerlag/inhibitor: Et materiale, der ”ofrer” sig for en mere vital bygningsdel i en bygning, f.eks. galvanisering (zinkbelægning) af jern, sokkelpuds, vandbrædder for nedenunder på en bræddevæg.
- Olieemulsionsmaling: Plast- eller acrylmaling med en emulgeret (meget findelt) olie i.
- Oliemaling: En meget upræcis og forvirrende fagterm indenfor malerfaget, der af fagets egne folk dækker så vidt forskellige materialer som alkydmaling, alkydoliemaling og linoliemaling. Man bør i stedet benytte disse langt mere præcise betegnelser.
- Opskalkning: Let udadgående svaj for nedenunder på et tag, for at føre regnvandet ud over bjælkeender, spærender, gesims og facader. Opskalkningen lægges på et lille kileformet træstykke, en såkaldt skalk, oven på spærene
- Overligger/fordakning: Se fordakning

P

- Paneler: Træbeklædning af den nederste ca. 1,2 meter af en indvendig væg, oftest bestående af ramstykker med glatte eller profilerede fyldinger. Paneler afsluttes for oven med en enkelt profileret panelliste. Kaldes også for *brystningspaneler* (efter højden) i modsætning til de noget højere *højpaneler*, de endnu højere *pillepaneler* og de meget lavere *fodpaneler*
- Pilaster: Flad, rektangulært, lodret søjlelignende fremspring på en facade fra sokkel til gesims. Modsat *lisenen* er pilastre forsynet med flade baser og kapitæler.
- Pillepaneler: Paneler, der går fra gulv til loft på ydervæggens sider ind mod rummene. Sammenlign: *lysningpaneler*.
- Planskåret (bræt): Brædder skåret på tværs af træstammens marvstråler, der går fra kernen (centrum) og ud til kanten. I brættets ende ligger årringene på langs af tværsnittet som dele af cirkelslag.
- Portlandcement: Internationalt standardiseret mineralsk bindemiddel til cementmørtel, beton og jernbeton.
- Post: Kraftig lodret eller vandret deling af træ af et vindue, f.eks. *lodpost* og *tværpost*. Tværposten har ofte en vandnæse udvendigt.
- Postasandsten: Sandsten fra Potsdam i Tyskland
- Pultkvist: Taskekvist (se denne) med plant tag, der ikke går helt op til tagryggen.
- På klink (brædder): Brædder anbragt vandret, eller lodret, med et lille overlæg.
- Påskarre/påblade: Samle to stykker træ med et lige, skråt eller haget blad.

R

- Rammesavet: Brædder eller tømmer savet med en rammesav eller en bloksav, hvorved savsporene er lige og parallelle, i modsætning til rundsavet, hvor savsporene er runde.
- Rammetræ: Vinduesrammernes side-, top- og bundstykker
- Repose: Platform eller afsats på en trappe.
- Revledør (beklædt -): Dør eller port fremstillet af sammennotede brædder, der på bagsiden har to vandrette revler og en skrårevle. Finere revledøre kan beklædes med et lag brædder på ydersiden.
- RF: Relativ (træ) fugtighed.
- Rokoko: Arkitektonisk stilperiode fra ca. 1740 – ca.1770
- Romertagsten: Tagsten, der skal efterligne de italienske munke- og nonnetagsten, blot i én teglsten.
- Rulleskifte: Oftest øvre afsluttende skifte på en murstensmur, med stenene anbragt på kanten i stedet for fladen.
- Rustudfældninger: Rust, iltet jern, der baner sig vej, ud gennem et malingslag.
- Rygning: Tagets vandrette afslutning for oven. Se Mønning.
- Rygningstræer: Også kaldt krage- eller kragtræer. Se: Mønning.
- Rygningstørv: Se Mønning.

S

- Sadeltag: Et tosidigt tag, med en rygning og to tagflader.
- Sandkalk: Overfladebehandling til murværk og puds. Består af kvittekalk eller kalkfarver iblandet

- meget fint sand, hvorved det efterlades et lidt kraftigere lag, end selve hvidtekalken, uden sand.
- Senklassicisme: Arkitektonisk stilperiode ca. 1830 – ca.1850
 - Sildebensbeklædning: Se flammede døre.
 - Silikatmaling: Overfladebehandling til murværk og puds bestående af det mineralske bindemiddel kali- eller natrium-vandglas samt farvepigmenter.
 - Skalk/skalke: Se opskalkning.
 - Skar/skarre: Se påskarre.
 - Skifer/skifertag: Lagdelt, hård og meget vejrbestandig bjergart, som kan kløves ud i tynde skiferplader. Disse kan bruges til tagdækning.
 - Skifte: Vandret række af mursten i murværk.
 - Skorstenspiber: Den del af en skorsten, der rager op over taget.
 - Skotrender: Rende mellem to tagflader, der mødes i et indadgående hjørne.
 - Skråbånd: Skråstillet tømmerstykke i bindingsværk, ofte anbragt ved hjørnerne for at stabilisere disse – samt hele huset. Skråbåndet går normalt fra fodremmen op til hjørnestolpens topende, men det modsatte, hvor skråstiveren står ved hjørnestolpens fod og går til første stolpes top, kendes også.
 - Skunk/skunkrum: Aflangt rum med trekantet tværsnit langs et tags spærfødder, begrænset af den skrå tagflade, gulvet og den indvendige skunkvæg.
 - Skydestykker: Overgang mellem nedløbsrør og nedløbsrønd.
 - Slagliste/anslagsliste: Liste ved tofløjede døre eller porte, der danner anslag for både den stående og den gående del.
 - Sokkelasfalt: Asfalttjære, stenkulstjære. Se kultjære.
 - Spejlskåret/spejlskårne (planker eller brædder): Brædder skåret parallelt med træstammens marvstråler, der går fra kernen (centrum) og ud til kanten. I brættets ende står årringene som korte streger på tværs af tværsnittet.
 - Sprosse: Tynde lodrette og vandrette opdelinger af vinduesrammer i mindre ruder. Sprosserne har sammeprofileringer som ramstykkekerne.
 - Spærfag: 1) Et helt spær, bestående af spærtømmeret og hanebånd .2) Afstanden mellem to spær i samme tagside.
 - Spærfagskonstruktion: Tagkonstruktion, hvor spærene står ned på og er tappet sammen med husets tværbjælker.
 - Spærfagshus: Bindingsværkshus med bjælkerne lagt oven på tagremmen og med sammenhængende bjælker og spær (spærfag).
 - Spærfødder: Tagspærenes nedre ender.
 - Staf: Plattysk for rundstav/stav. Se kvartstaf.
 - Stenkulstjære: Et meget sort, flydende biprodukt ved fremstillingen af bygas fra stenkul. Bruges mange steder fejlagtigt til at ”tjære” bindingsværk med, hvor det kan anrette store skader.
 - Stik: Aflastende og bærende skifte i mursten (eller natursten), anbragt over en muråbning. Et stik kan være vandret, fladbuet, rundbuet eller kurvehangsuet m.fl.
 - Stolpe: Lodret tømmerstykke i en bindingsværkskonstruktion. Stolpen bærer tagremmen, hvorpå tagets spær hviler på.
 - Straffede kanter: Let affasede eller afpudsede kanter på f.eks. vinduesrammer.
 - Styrtrum/styrtrumshus: Bindingsværkshus hvor de tværgående loftsbjælker (bindbjælker) er stukket (tappet) gennem vægstolperne et stykke under tagremmen, hvorved der opstår et lidt forhøjet tagrum, der i ældre tid kunne bruges til at tørre korn i.
 - Støbeskel: De ofte synlige skel mellem de forskellige påfyldninger af nyt beton i en bræddeforskallet beton- eller jernbetonmur. Kan også være skel mellem det gamle murværk og en reparation.
 - Sulehus: Bindingsværkshus med én række indvendige midterstolper (suler) for ca. hvert femte fag. Sulerne bærer en rygås, som tagets spær hænger på.
 - Svalehale/svalehalesamling: En tap eller kam med form som en svalehale, hvorved en T- samling med et indstemt svalehale indhak i modparten, bliver selvåbende og samtidigt meget stærk overfor træk- og trykkræfter.
 - Svejselatter: Grimme, udflydende tyggegummiagtige klatter efter dårlige elektrodesvejsninger jern med jern, og som skæmmer formen.
 - Svøb: Samling af smedejernsarbejder, f.eks. et gitter, hvor der ”svøbes” et jernbånd rundt om to emner.
 - Sækkeskuring: Tyndpudsning af murværk, hvor murstenenes konturer ses gennem pudslaget. Overfladen er traditionelt skuret med en våd jutesæk .
 - Sålbenk: Skråstillet fremspring, ofte et *rulleskifte*, under et vindueshul i facaden. Leder gennem sin skrå flade vandet godt væk fra vinduet

- Tagkvist: Kvist med selvstændigt lille sadeltag eller buet tag.
- Tagvandskål: Cisterne, der opsamler regnvandet fra tag og tagrender, før det løber ned gennem nedløbsrøret.
- Tagrem: Vandret stykke tømmer, der er tappet til toppen af vægstolperne i et bindingsværkshus. Tagremmen bærer enten spærene alene (Styrtrumskonstruktion) eller bjælke og spær (spærfagskonstruktion).
- Tagskæg: Nederste del af taget, der rager ud over husmuren, og leder tagdryppet ud over denne.
- Tagværk: Tømmerkonstruktion, der bærer husets tag, bl.a. bestående af spær, skråstivere, skorstensstol, underslag m.v.
- Tandsnitsgesims: Gesims (vandret, udkraget og profileret bånd, lige under tagskægget) formet af fremspringende kopper af mursten med korte mellemrum i mellem.
- Tap: Indskåret firkantet indsnævring for enden af et tømmerstykke, der er tilpasset et tilsvarende taphul i det stykke træ, der skal tappes sammen.
- Tapning: Træsamlingsbestående af en tap, der er tilpasset et taphul og sikret/låst med en tværgående trædyvle.
- Taskekvist: Kvist med ensidig taghælding i samme retning som husets. Ved en taskekvist løber taget helt op til tagryggen.
- Tavl: De udmurede partier mellem bindingsværkstømmeret i et bindingsværkshus.
- Temperafarve: Linoliemaling iblandet en vandig lim, hvorved linolien emulgerer, d.v.s. pulveriserer til bittesmå fedtperler, der svømmer rundt i vandet. Efter latin = temperare: Blande i rette forhold.
- Teracotta-elementer: Brændte lerornamenter, støbt i gips- eller træforme, og derefter tørret og brændt. Anvendes som pynt på murstens/teglstensfacader.
- Tjæret værk: Tjærede hampefibre, der danner tynde plantetråde, der kan bruges til at tætte revner med, bl.a. fugen mellem muværket og et vindue.
- Trukket glas: Plant, industrielt produceret rudeglas fremstillet ved at "trække" den flydende 1200 grader varme, sirupsagtige glasmasse op af smeltekarret i et bredt "gardin", der snart efter hærder til glas gennem afkøling.
- Træbjærestoffer: Ældgammelt træimprægnerings- og overfladebehandlingsprodukt til træ, fremstillet ved at drive harpikssaften ud af meget harpiksholdigt fyretre ved hjælp af varme.
- Træbjærefarver: Træbjærestoffer, der er et lysebrunt naturprodukt, kan farves rødt, sort, gult, brunt eller grønt gennem iblanding af farvepigmenter.
- Tværfalse: De tværgående, ombukkede sammenføjninger på et zink- eller kobbertag.
- Tyndpuds: Tyndt pudslag på murværk, hvor murstenenes konturer kan ses igennem. Tyndpuds kan være berappet, vandskuret, sækkeskuret eller filtset (se disse).

U

- Udkraget balkon: Balkoner, der rager fre en til to meter ud fra facaden.
- Udhusning: Reparation på træmner, hvor der tilpasses og limes et stykke træ i kanten eller fladen.
- Undertag: Et tyndt, sekundært "tag" af særligt folie, brædder og pap eller selvbærende pap, der anbringes under det egentlige tag, fortrinsvis tegltag, for at opfange det regnvand og fygesne, der kommer igennem det egentlige tagmateriale.
- U-værdi: Et byggematerialers varmetabskoefficient. Hed tidligere k-værdi.

V

- Vandbræt: Et vandret bræt med en skrå hældning udad, der leder vand ud over en facade el.lign. Kan sidde ved overgangen til taggavlen, midt på gavlen, under vinduerne eller nederst på en bræddebeklædning.
- Vandnæse: En udkraget næse med en dryprille i undersiden, f.eks. i bunden af en indadgående dør eller på et vindue.
- Vandig alkyd: Plastmaling, hvori der er emulgeret alkydolie.
- Vandsivning: En metode til vaskning af snavs på murede facader, idet vandet, der løber ned ad facaden, som et ostevindue, opløser den gips, der binder snavsset.
- Vandskuring: Tyndpudsning af murværk, hvor murstenenes konturer ses gennem pudslaget. Overfladen er traditionelt skuret med en våd mursten.
- Vandspray/vandtåger: En meget lidt vandforbrugende og derfor mindre skadelig metode til vaskning af snavs af en muret eller pudset facade. Se vandsivning.
- Veddet: Træets indre træstruktur.
- Vindskeder: To kantstillede brædder, der følger taggavlens øvre linier og ofte danner et udhæng for at beskytte gavlen mod regn og sne.
- Vingetagsten/-tegl: Bølgeformede tagsten af brændt ler. Den nedadgående bølgekam i den ene side

dækkes af en opadgående bølgekant på den næste til højre.

- Vulst: På zink- eller kobberarbejder: En ombøjet kant. På træ: En halvcirkelformet, langsgående profil.
- Væglærred: Udspændt stykke stof af fint jutevæv, anbragt i en stor træramme og sat op på overvæggene i barokkens, rokokkens og nyklassicismens rum, over brystningspanelhøjde.
- Værk: Hampefibre. Imprægneres ofte med trætjære til tjæret værk, der benyttes til tætning af vinduer mellem karm og murværk
- Vådafskrabning: Miljøvenlig afskrabning af gamle, løse, men ofte giftige malingslag. Disse påføres linolie, før der skrubes. Derved bindes støv og stumper.
- Våd sandblæsning: Sandblæsning med vand og et slibemiddel, oftest sand.
- Vådslibning: Slibning af vådafskrabede malingslag, hvor påførsel af linolie binder det ofte meget giftige slibestøv, så dette ikke flyver rundt og indåndes.

Ø

- Ørelisener (se side...)
- Øvedkloster sandsten: Kalkbundet rød sandsten fra Øverkloster i Skåne.